

STUDIJE

KATEHEZA U SLUŽBI SAKRAMENTA POTVRDE

Marko Pranjić

1. UVOD

Svi su sakramenti potrebni za kršćanski život, međutim, svaki od njih ima „svoje” mjesto na ljestvici sakramentalnih vrednota. Sveto pismo naglašava potrebu krštenja i euharistije¹, dok za sakrament potvrde nudi manje „dokaza”.²

Stoljećima se potvrda podjeljivala zajedno sa sakramentom krštenja i s njim je sačinjavala tzv. inicijaciju.³ Kad se kasnije, zbog pastoralnih i psiholoških razloga, podjeljivanje krizme u Zapadnoj Crkvi odijelilo od krštenja, teolozi su imali muke da joj „smisle” pravo mjesto.

Samo letimičan pregled mnogih donedavnih dogmatsko-moralno-teoloških priručnika bio bi dovoljan da pobudi u nama osjećaj kako je potvrda „dio” božanskog darivanja unutar sakramentalnog sistema. Ovakvo shvaćanje dovodilo je kod nekih u pitanje i samo postojanje dotičnog sakramenta.

¹ Usp. npr.: BETZ Johannes, Eucharistie in der Schrift und Patristik. Handbuch der Dogmengeschichte, Band 4, Fascikel 4a. Izdao Michael Schmaus, Herder, Freiburg 1979.; EGGENBERGER Hans (izdavač), Abendmahl – auch für Kinder? Grundsätzliche Überlegungen. Praxisberichte und Materialien. Theologischer Verlag, Zürich, Zürich 1979.; GERKEN

Alexander, Jesus unter uns. Was geschieht in der Eucharistiefeier? Regensburger Verlag, Münster 1977.; HEINZ Hanspeter (izdavač), Ein Leib werden. Zugänge zu einer eucharistischen Pastoral. Priloge napisali: Hemmerle Klaus, Heinz Hanspeter, Arnaldo Diana, Bold Johannes, Hagemann Wilfried, Stimpfle Josef. Verlag Neue Stadt, München, Zürich, Wien 1979.; KAHLEFELD Heinrich, Das Abendmahl Jesu und die Eucharistiefeier der Kirche. Knecht Verlag, Frankfurt/M. 1980.; PESCH Rudolf, Das Abendmahl und Jesu Todesverständnis. Questiones disputatae, Bd. 80. Herder, Freiburg, Basel, Wien 1978.; PRUISKEN Johannes, Interkommunion im Prozess. Abendmahlsgemeinschaft als Zeichen und Mittel kirchlicher Einigung. Ludgerus Verlag, Essen 1974.

² Usp. npr.: ANNEN Josef, Die Bedeutung von Erfahrung für die Firmkatechese. Dissertation zur Erlangung der theol. Doktorwürde beim Fachbereich Katholische Theologie der Universität Münster 1979.; EMEIS Dieter / SCHMITT Karl Heinz, Grundkurs Sakramentenkatechese. Herder Verlag, Freiburg, Basel, Wien 1980, ss. 84–110.; SCHNEIDER Theodor, Zeichen der Nähe Gottes. Grundriss der Sakramententheologie. Grünewald Verlag, Mainz 1979, ss. 107–127.; SCHWEIZER Eduard, Heiliger Geist. Kreuz Verlag, Stuttgart 1978.

³ Usp. npr.: BETZ O. (izdavač), Sakrament der Mündigkeit. Ein Symposium über die Firmung. Pfeiffer Verlag, München 1968.; BIEMER G. / J. Müller / R. Zeffass, Eingliederung in die Kirche. (Pastorale – Handreichung für den pastoralen Dienst). Grünewald Verlag, Mainz 1972.; KUNG H., Was ist Firmung? (Theologische Meditationen Br. 40), Benzinger Verlag, Einsiedeln, Zürich, Köln 1976.; RICHTER K., Firmung und Firmpastoral. u: Handbuch der

Danas je naprotiv potvrda postala aktualna.⁴ Svrha je ovog priloga ukazati na iskonsko značenje krizme unutar kršćanskog života, imajući u vidu osobne i socijalne vidove tog istog života. Mislim da će se tako najbolje i najuvjerljivije odgovoriti na vrednovanje sakramenta potvrde.

2. SITUACIJA

Premda se godišnje krizmava na tisuće mladića i djevojaka koji tom prilikom najvjerojatnije „nešto” dožive u sebi i oko sebe, ipak se malo kasnije kod mnogih opaža da životvornost duhovskih darova nije uvjerljivo na djelu. Svjesni smo da se djelovanje jednog sakramenta ne može izraziti brojevima niti statistički dokazati, ipak se može prilično uvjerljivo ustvrditi da krizma ne zauzima u životu kršćanina ono mjesto koje joj pripada. Pogrešno je misliti da je tome razlog samo posvjetovljenje dana krizme (slavlje i darovi!). Razlozi su dublji.

2. 1. UZROCI

Jedan od uzroka sigurno je to što se krizma podjeljuje samo jedanput u životu, tako da se mnogi kršćani sjećaju krizme kao nečega što se negdje davno zbilo u njihovu djetinjstvu i kao takvo ima neznatnu vrijednost za svagdanji život.

Drugi razlog treba gledati u tome što krizmatička kateheza naglašava prilično izoliran vid sakramenta potvrde; naime, ona priprema krizmanika za *ovaj* sakrament i premalo pazi na njegovu međuovisnost s drugim sakramentima, koji su kao cjelina nosioci sveukupnog kršćanskog života.

Pastoral sakramenta i krizmanička kateheza bili su u prošlosti previše individualistički naglašeni. Pojedinci su doživljavali krizmu kao „milosno sredstvo”. Njena inicijacijska a time i eklezijalna uloga izražavala se samo preko pouke, ali ne i preko „uvježbavanja” u novi stil života.

Ni moraliziranje nije nedostajalo („Kao krizmanik imaš slijedeće dužnosti...; zato te krizma osposobljava i daje ti snagu.”). Pa čak i tamo gdje se na nju gledalo prvenstveno kao

na poslanje, njena dubinska dimenzija nije bila dovoljno iskristalizirana.

Ako analiziramo starije priručnike za krizmu, brzo ćemo uočiti kako je tzv. antropološka dimenzija, tj. odnos između krizme i svojevrsnog profanog života, vrlo zanemarena. Djelomično je njena uloga svedena na „nadaravno”.

Dok krštenje, pa čak i kod „rubnih” kršćana, ima nešto uočljivo (po krštenju je on „pripadnik” crkvi, ima prema njoj neke materijalne obveze...), nešto slično nema kod krizme. Pa i u samom unutarcrkvenom prostoru župske zajednice, službe Božje itd. nema nikakve „uočljive” razlike između krizmanog i nekrizmanog. Sve ovo utječe na svijest kršćanina, obzirom na poimanje sakramenta krizme.

Konačno, ne treba propustiti ni to da je propovijedanje u prošlosti svoju pažnju usmjevalo prije svega na pripremu za krizmu;

Religionspädagogik Bd. 3, Benzinger Verlag, Zürich, Einsiedeln, Köln 1975.

⁴ Usp. KALTEYER A., Thesen zur Theologie der Firmung, u: Manfred ZACHER, Hinführung junger Menschen zur Firmung (Katechese in der Gemeinde). Knecht Verlag, Frankfurt/M 1977, s. 43; OTT Rudi, Firmung und Firmkatechese, u: Katechetische Blätter (=KB1), 7(1982), 499–502; LEIMGRUBER Stephan, Das Sakrament der Firmung, u: Christlich pädagogische Blätter (=CPB), 3(1982), 187–192; ANNEN Josef, Zusammenhänge zwischen Heilig-Geist-Lehre und Firmung, u: CPB 3(1982), 192–198; BAUMGARTNER Konrad/BRACKMANN Monika/STENGELIN Willi, Überlegungen zur Theorie und Praxis der Firmvorbereitung durch Gemeindekatechese, u: KB1 12(1977), 959–966; KORHERR Josef, Katechese und Firmung, u: CPB 3(1972), 142–157; MILLER Gabriele, Firmunterricht mit Lernzielen, u: CPB 3(1972), 157–161; SCHWARZENBERGER Rudolf, Neuer Ritus der Krankensalbung, u: CPB 3(1973), 116–117; RICHTER Klemens, Firmung und Firmpastoral, u: Handbuch für Religionspädagogik 3, Benzinger Verlag, Zürich, Einsiedeln, Köln 1977, ss. 139–151; TRAVERS J., Das Sakrament des Vollalters Christi. Die theologische Bedeutung der Firmung, u: Theologie der Gegenwart (=TG), 2(1965), 88–91; GWINNELL M., Vom Sinn der Firmung, u: TG 1(1971), 14–19; MEDISCH Richard, Theologische Durchblicke. Die neutestamentliche Grundlage der Firmung, u: TG 4(1977), 234–236; BULAT N., Suvremena teološka problematika sakramenta potvrde, u: Služba Božja (=SB), 3(1977), 213–225; ŠKARICA Marin, Pastoralno-liturgijski vid sakramenta potvrde, u: SB 3(1977), 226–237; JURAK Alojzije, Katehetsko pastoralna perspektiva sakramenta potvrde u: Kateheza 2(1981), 24–30.

postkrizmanička kateheza, produblјivanje krizmaničke svijesti te sve ono što se odnosi na krizmaničku obnovu, imalo je neznatnu ili nikakvu ulogu.

Temeljitiја analiza mogla bi pronaći još niz drugih razloga i uzroka (npr. mјesto krizme u teologiji i u teološkoј izobrazbi; odnos između „opus operatum” i „opus operantis” itd.), koji su stavili sakrament potvrde u nezahvalnu situaciju.

Ovo što je letimično nabačeno, dovoljno je da ukaže na potrebu novog osvješćivanja i posvješćivanja uloge kateheze u obnovi poimanja sakramenta potvrde.

Nepojašnjena i u teološkim diskusijama kontroverzna pitanja sakramenta potvrde i njegova položaja unutar inicijacije⁵, dob krizmanika⁶, potvrditelj⁷, kratkoročna priprema⁸, nedostatak dispozicija, motivacija i krizmaničke svijesti, krizmavanje mase⁹ itd. postali su hladnim tušem za pastoralnu praksu.

3. RAZVOJNOPSIHOLOŠKO STANJE KRIZMANIKA

Priprema na sakrament potvrde pada obično u vrijeme kad mladi čovjek doživlјava dubinske promjene. Bezbrіžno djetinjstvo polako prestaje. Treba na žrtvenik prinijeti dosadašnje sigurnosti, ono što se „razumije po sebi”. Postupno slijedi „oproštaj” od obiteljskog i roditeljskog direktnog nadzora. Krizmanici stupaju u dolinu izmiješanih i isprepletenih puteva; rastu i kreću se u pluralističkom društvu; prijatelјuju sa sebi sličnima; udružuju se u grupe; otkrivaju i okušavaju svoje sposobnosti; prihvaćaju nove odgovornosti a dosadašnje prihvaćene vrijednosti i načela stavljaju pod upitnik; traže novi put prema ljudima, prema sebi samima; uhvatili su se u koštac s novim identitetom. Pri tom su izloženi društvenim, političkim, ekonomskim i svјetonazornim utjecajima.

Ovaj prijelaz iz djetinjstva u ranu mladost izražen je i vanjskim, tјelesnim promjenama: rast u visinu, stјecanje novih snaga, konačno oformlјenje spolnog izražaja; u duševnim: labilnost osjećaja, pojave zamorenosti, netrpeljivost, osporavanje. Krizmanici su još

uvijek previše sa sobom zaposleni i teško im je povesti „slobodan” razgovor. Njihove osnovne potrebe jesu čežnja za slobodom, neovisnošću, samoopredjelјenjem. Željeli bi priznanje, razumijevanje, skrovitost u izvanobiteljskom prostoru. Slušanje glasne muzike izraz je traženja novog smisla.

Male grupe s naglašenim „privatnim” karakterom daju krizmanicima osjećaj zaštite i sigurnosti. One su veza između pojedinaca i društva te su polje proučavanja novih dužnosti i obveza. Proces rastavlјanja od roditeljske kuće nije uvijek bezbolan te često stvara napetosti. Postupno puštati mladima slobodu i samoodgovornost, velika je muka za neke roditelје, često puta i zbog toga jer mladi ne poštuju stavove i iščekivanja odraslih te žele sami zakoračiti u život.

Raskid s djetinjstvom i ucjepljenje u „još-ne-biti-odrastao” pokazuju se i na religiozno-crkvenom području. Postavljaju se kritička pitanja o vjeri i njenom vanjskom izražaju. Traži se od nosilaca vlasti, crkvenog autoriteta i struktura u Crkvi uvjerlјivo svјedočenje. Premda krizmanici ne posjećuju redovito nedjelјnu euharistiju, ipak prihvaćaju aktivnost i odgovornost u zajednici. Njeguju više životnu, a manje formalnu molitvu; misu doživlјavaju samo ako je izraz života i ako omogućuje aktivno sudjelovanje.

3.1. NOVI POMACI U TUMAČENJU SAKRAMENATA

U antropološki primijenjenoј teologiji sakramenti su izraz osnovnih ljudskih iskusta-

5 Usp. BIEMER G., Firmung (Pastorale Handreichungen 6), Würzburg 1973; Firmung, u: Diakonia 4(1973), 38–59; FRANSEN P., Firmung u: Sacramentum Mundi II, Freiburg 1968 34–45.

6 JILEK A., Die Diskussion um das rechte Firmalter. Übersicht über die deutschsprachige Literatur, u: Liturgisches Jahrbuch 24(1974), 31–51.

7 Usp. LENGELING E. J., Firmalter und Firmspender, u: Gottesdienst 5(1971), 108–116; ŠKARICA M., nav. dj., 233–234; RICHTER K., nav. dj., 144–145.

8 Usp. KORHERR Josef, nav. dj., 142–143;

9 Usp. RICHTER K., nav. dj., 144; ŠKARICA M., nav. dj., 233.

va.¹⁰ Naš život nije monotona stvarnost. On poznaje trenutke različitog intenziteta, momente u kojima ovaj i ovakav život postavlja sebi pitanja: otkuda? kamo? zašto? Postoje trenuci ushićenja i sreće što strše iz magle svakodnevnog života, a i oni što se kovitlaju po ponorima neznanog, patničkog, grešnog, žalosnog, bojaznog. Kad ne bi bilo životnih putokaza koji od čovjeka zahtijevaju odlučnost i odrješitost, život bi bio rastočena stvarnost. No, oni egzistiraju i izraz su zgusnuta bivovanja. To su ključne i sržne stvarnosti jer se u njima čovjek pita za smisao života te je svaka odluka u tom trenutku zapravo zaokret i novi početak. Crkvi su poznate ove ljudske situacije. Ona ih osvjetljava vjerom u Isusa Krista i proslavljuje znakovito-liturgijski.¹¹

Pripremati se za sakrament krizme znači nalaziti se u prijelomnoj situaciji, ukoliko postoje i drugi „ponuđivači” kao alternativa Crkvi. Mladi ljudi tragaju za prohodnim putem koji će ih povesti u neizvjesnu budućnost; osjećaji ih hoće rastrgnuti i mnoštvo informacija obasipa ih bezdušno. Veza s obitelji je manje-više već prekinuta. Naglasak je stavljen na grupu sebi jednakih i sebi sličnih.

Ovdje se krizma pojavljuje kao putokaz, kao životna pomoć. Kao i svaki drugi sakrament, potvrda je dar Božji, znak njegove pažnje i ljubavi prema čovjeku. Priprema ga za put koji predstoji te ga osposobljava za zadatak koji uzima na sebe. Zajedno sa zalaganjem župske zajednice, s katehetama, s kumovima, krizma pospješuje proces traženja identiteta te osposobljuje za rad u Kraljevstvu Božjem. Ona olakšava prijelaz iz djetinjstva u ranu mladost, iz obiteljske pasivnosti u aktivnu budućnost. Sakramentom krizme krizmanici su ojačani u potvrđivanju sebe samih, u otkrivanju vlastitih sposobnosti koje stavljaju na raspolaganje zajednici u kojoj dozrijevaju. Ona ih osposobljuje da priznaju vlastite granice te nadvladaju konflikte što iz njih proistječu.

Možda je najljepša slika sakramenta krizme kao životne pomoći most koji leži na dva stupa. Jedan od njih predstavlja djetinjstvo od kojeg se treba oprostiti, a drugi upućuje na odraslost što je još treba osvajati. Krizma spaja ta dva stupa i pomaže „prolazniku” da ne padne u

ponor. Ona je uporište na putu.

4. TEOLOGIJA SAKRAMENTA POTVRDE

Potvrda je jedan od sakramenata inicijacije.¹² Ona je zapravo novi stupanj na tome putu koji nas obdaruje darom Duha Pedesetnice, suobličuje nas s Kristom Mesijom, Kraljem, Prorokom i Svećenikom; čvršće nas povezuje u zajedništvo Crkve, u kojoj i od koje primamo svoje poslanje.¹³

4.1. NAVODI SVETOG PISMA

Prema navodima Svetog pisma Novog zavjeta ne bi se moglo ustvrditi više doli da je potvrda upotpunjenje sakramenta krštenja po obredu mazanja uljem krizme i znakom križa na čelu.¹⁴ Duh Gospodnji djeluje u dva smjera. On *poziva* na novi život, ucjepljujući čovjeka u zajednicu spašenih i istodobno preporučenu osobu *šalje* u službu širenja Kraljevstva Božjeg. U ranoj Crkvi to vrijedi za sakrament krštenja i potvrde u isto vrijeme.¹⁵

Ovdje ćemo navesti nekoliko biblijskih citata – uz popratna razmišljanja – da bi katehetama bili od pomoći za krizmaničku katehezu.

a) Prema Pismu Starog i Novog zavjeta dar Duha je predskazani i obećani milosni dar mesijanskog vremena (Ez 39,29; Jl 3,1–3; Zah 12,10; Lk 24,49; Iv 14,26; 15,26; 16,7–11; Dj 1,4–8. 2,16–21).

b) Prva zajednica vidjela je u duhovskom događaju ispunjenje starozavjetnih proročanstava.

10 Usp. KORHERR J., nav. dj., 143–145; LEIMGRUBER Stephan, nav. dj., 188–189.

11 Usp. KORHERR J., nav. dj., 155–157; LEIMGRUBER S., nav. dj., 191; SCHWARZENBERGER R., nav. dj., 116; ŠKARICA M., nav. dj., 235.

12 Usp. KÜNG H., Die Firmung als Vollendung der Taufe, u: Theol. Quartalsschrift 154 (1974), 26–47; PADBERG R., Pastoraltheologie der Firmung, u: Hdb. der Pastoraltheologie III, Freiburg 1968, 345–359.

13 Usp. ŠKARICA M., nav. dj., 229.

14 Usp. RICHTER K., nav. dj., 141.

15 Usp. KALTEYER A., nav. dj., 43.; KUNG H., nav. dj.

va (usp. Dj 2,16–21). Poslanje Duha Svetoga ima sveopći karakter. Svim članovima novozavjetnog naroda Božjeg darovan je Duh: on osposobljuje za svjedočenje, za shvaćanje i prihvaćanje vjere, učvršćuje dar vjere i potpomaže izgradnju Tijela Kristova (usp. Dj 4,8–13; 1 Kor 12). Pa i sama Pasha Kristova opečaćena je poslanjem Duha Svetog. „Ja sam se zato rodio i došao na svijet da svjedočim za istinu”, rekao je Isus Pilatu. Duhovsko upotpunjenje čini učenike susvjedocima ove istine. Isus im je dao obećanje: „No kada dođe on – Duh Istine – upućivat će vas u svu istinu... On će mene proslavljati, jer će od mojega uzimati i navješćivati vama” (Iv 16,13–14).

Ovo dakle poslanje Duha ne donosi nikakvu novu nauku sa sobom, pa čak niti neku novu obvezu s obzirom na apostolat, nego prije svega moć razumijevanja i svjedočansku snagu: „A kad dođe Branitelj,... on će svjedočiti za mene. I vi ćete svjedočiti” (Iv 15,26–27; usp. Dj 1,8).

Ta sila Duha Svetoga daruje učenicima ne samo novu snagu ili neku uvjerljivu odlučnost nego nešto što počima ključati u dubinama njihova bića (usp. Iv 7,37–39). Prvi plod ovog svjedočanstva bit će nova dimenzija: LJUBAV koju je i sam Gospodin zasvjedočio riječju i primjerom (usp. Iv 13,34–35). Ovo je „novi zakon”.

c) Posredovanje Duha zove se u Djelima apostolskim „krštenje Duhom Svetim” (usp. Dj 1,5). Prema svjedočanstvu Pisma, ono je upotpunjenje krštenja vodom; kao druga faza kršćanske inicijacije. Tri novozavjetna teksta (Dj 8,12–17; 19,1–6; Heb 6,1–6) spominju polaganje ruku u znak darivanja Duha Svetoga. Ovdje izostavljamo one tekstove koji govore o krštenju kao znaku podjeljivanja Duha. Iako treba razlikovati krštenje od rukopoloženja, oni se međusobno upotpunjuju kao dvije komponente kršćanske inicijacije.¹⁶

Crkveni oci govore o dvostrukom pomazanju Krista Duhom Svetim: jednom na početku njegova ljudskog života (usp. Heb 1,6.9), a zatim (kao nastavak toga!) nakon krštenja na Jordanu (Mk 1,10–11). Evanđelja uče da je Isus bio ispunjen Duhom Svetim (usp. Lk 4,1.14–21). Jasno je da je Isus bio svjestan ove činje-

nice, kao npr. pri liječenju bolesnika (usp. Mk 5,30). O ovom („drugom”) pomazanju govori sv. Petar u svom nagovoru u kući Kornelijevoj: „Isusa iz Nazareta Bog pomaza Duhom Svetim i snagom” (usp. Dj 10,38).

Ovo Isusovo pomazanje nakon njegova krštenja predstavlja ono upotpunjenje i puninu koju su učenici primili na dan Duhova. Tim započima njihovo „javno djelovanje” (kao što je Isusovo započelo nakon njegova!): „Svi se napuniše Duha Svetoga i počеше govoriti” (Dj 2,4).

4.2. POTVRDA I KRŠĆANSKA INICIJACIJA

Put ucjepljenja u Crkvu, barem što se tiče njenih ranih početaka, bio je jedinstven. Kao završetak katekumenata u uskrsoj noći podjeljivali su se najednom sakramenti krštenja, potvrde i euharistije. Sva tri su sakramenta „posrednici” Duha Svetoga.¹⁷ U trećem stoljeću, međutim, osnivaju se u selima i većim gradovima samostalne zajednice (župe), kojima na čelu, po prvi put, ne stoji biskup, nego presbiter.¹⁸ Biskup ga opunomoćuje za podjeljivanje sakramenata, izuzevši sakrament krizme (u Zapadnoj Crkvi!). Potvrda je ostala dakle pridržana biskupu, jer je on smatran simbolom jedinstva pojedinih zajednica. Jedan od razloga „osamostaljenja” sakramenta potvrde vjerojatno leži i u prebacivanju krštenja na dječju dob.¹⁹ Istočna je Crkva međutim zadržala stari redoslijed. Isto kao i odraslom, tako se podjeljuje i djetetu krštenje, krizma i pričest. Takav je način zadržan do danas. Veza sa sveopćom Crkvom i s biskupom izražena je kroz krizmaničko ulje, čija je posveta pridržana samo biskupu.

Većina je teologa jedinstvena u tome da je krizma zapravo upotpunjenje sakramenta kršte-

¹⁶ Usp. KÜNG H., nav. dj.

¹⁷ Usp. KORHERR J., nav. dj., 146–147; TRAVERS J., nav. dj., 89; GWINNELL M., Vom Sinn der Firmung 17; MEDISCH R., nav. dj., 235.

¹⁸ Us. KALTEYER A., nav. dj., 43.

¹⁹ Usp. BETZ O., nav. dj.; ANNEN J., nav. dj. BIEMER G., nav. dj.

nja,²⁰ tj. opečaćenje krizmanika Duhom Isusa Krista. Time se ne želi reći da i krštenje ne posreduje Isusova Duha, da bi krštenje bilo nedostavno; da euharistija nema ništa s Duhom, da je jedini izvor Duha potvrda. Ne, nego samo da Duh Božji kao duša kršćanskog života u ovom sakramentu postaje „vidljivim”. Kao što krštenje čini kršćanina „novim stvorenjem u Kristu”,²¹ nastambinom Duha Svetoga,²² sudionikom u Kristovu svećenstvu,²³ tako krizma osposobljava za kršćansko djelovanje i ustrajnost,²⁴ potvrđuje krštenje.²⁵ Ona je sakrament zrelosti,²⁶ apostolata,²⁷ kršćanske akcije, odgovornosti prema svijetu,²⁸ ucjepljenje u mjesnu Crkvu po biskupu,²⁹ sakramentalni znak koji se manje odnosi na osobnu svetost, a više na eklezijalnu dimenziju kršćanina.³⁰

Kao što se po krštenju u Crkvi stalno uprisutnjuje pashalni misterij, tako po krizmi postaje vidljivo duhovsko otajstvo a po euharistiji uočljiva veza između „glave i udova”. Sve se to događa snagom Duha Svetoga.

Ova nutarnja međuovisnost triju sakramenata, bila je, kao što prije spomenusmo, puno uočljivija u prvim stoljećima Crkve. Tada su krštenici, odmah nakon krštenja iz baptisterija vođeni u konsignatorij i tamo krizmani, da bi potom u bazilici s ostalom zajednicom slavili euharistiju. Da bi se na ovu međuovisnost trebalo i danas paziti, želja je mnogih teologa³¹ a i samog II. vatikanskog sabora. Sabor želi da krizmanici prije primanja sakramenta potvrde obnove krsni zavjet, te da se krizma po mogućnosti dijeli pod svetom misom.³²

Budući da svaki sakrament krije u sebi puninu i bogatstvo, ne treba se stoga čuditi da su se tokom crkvene povijesti naglašavali sad ovi, sad oni vidici. Što se pak tiče krizme, katkada je stajala u prvom planu „darovana snaga” za duhovnu borbu protiv nutarnjih i vanjskih neprijatelja,³³ potom zrelost u kršćanskoj punoljetnosti³⁴ ili pak upućenost krizme na apostolat i akciju. Puno toga što je bilo rečeno za krizmu, vrijedilo je također za krštenje (npr. zajedničko svećeništvo!), što nužno upućuje na međuovisnost ovih sakramenata.

Iz rečenog se može zaključiti da se u katehezi ne treba govoriti samo o razlikama između

krštenja i krizme te „samodostatnosti” obaju sakramenata, nego i o njihovoj međuupućenosti, o njihovu „jedinstvu” u Duhu Svetomu.

4.3. POTVRDA I DUH SVETI

Potvrda kao podjeljivanje Duha Svetoga ili kao isključivi sakrament Duha Svetoga, bila je uzrokom mnogih nesporazuma koji su čak doveli do pitanja: što uopće ima Duh Sveti sa sakramentom potvrde kad ga se prima već u sakramentu krštenja? Pa i sam novi obred krizme može biti krivo shvaćen ukoliko govori o tome da krizmanici u krizmi primaju neizrecivo veliki dar: Duha Svetoga, da im se podjeljuje posebna snaga. Postoje mnogi razlozi koji uvjetuju ovo krivo shvaćanje kao što su verbalne formulacije: „primiti”, „podijeliti”, „darovati”, „obučiti u”. Pri ovakvim formulacijama Duha se doživljava kao stvar koju se po želji i potrebi može dati. Razlog ovakvog shvaćanja sigurno je i pretjerano preciziranje „materije” sakramenta potvrde. Ipak ove poteškoće ne bi smjele ostaviti po strani Duha Svetog u kriz-

20 Usp. KÜNG H., nav. dj.; SKARICA M., nav. dj.; SCHNEIDER T. nav. dj.; KORHERR J., nav. dj.

21 Usp. TRAVERS J., nav. dj.;

22 Isto

23 Isto

24 Tako je mislio već semipelagijanac Faust iz Reiza, 5. st.

25 Na ovoj se liniji našao Luter. U zadnje vrijeme ovu misao zastupaju i mnogi katolički teolozi u Njemačkoj.

26 Već je stoljećima uvriježeno i teološki osnovano ovo mišljenje o sakramentu potvrde.

27 Usp. KORHERR J., nav. dj. 149–151.

28 Isto.

29 Usp. JUNGSMANN J., Katechetik, Herder, Wien 1953.

30 Usp. GWINNELL M., nav. dj. 16–17; OTT R., nav. dj., 501; RICHTER K., nav. dj. 140.

31 Usp. npr. KORHERR J., nav. dj. 146–147; TRAVERS J., nav. dj. 89; GWINNELL M., nav. dj. 17; MEDISCH R., nav. dj. 235; OTT R., nav. dj. 499; RICHTER K., nav. dj. 143.

32 Vidi komentar ovog mjesta kod: KORHERR J., nav. dj. 146.

33 Tako npr: Rhabanus Maurus; Petrus Lombardus: spiritus et robur.

34 Usp. BIEMER G., nav. dj.

maničkoj katehezi. Naprotiv, treba baš ovdje posebno naglasiti ulogu Duha, ali pod uvjetom da su uvijek nazočne kristološka i ekleziološka dimenzija uz onu pneumatološku. Već pri krštenju, znakom krsne vode i krizmaničkog pomazanja čovjeku se dariva Duh Sveti, jasno, na dinamičan način po čemu kršćanin postaje sudionik u otajstvu Krista. Također pri podjeljivanju drugih sakramenata zaziv Duha Svetoga (epikleza!) ima odlučujuću ulogu. Konačno, niti ove ključne točke kršćanskog života nisu jedini „nosioci” Duha Kristova. Svaka ljudska situacija koja proistječe iz Boga i uranja u nje ga može biti razlogom moljenja i prihvaćanja Duha.³⁵ Što je kod krizme s obzirom na druge sakramente drugačije, to nije niti zaziv niti podijeljivanje Duha Svetoga, nego posebna situacija krizmanika, njihove dobi, njihova životnog i vjerskog iskustva.

U jednostavnoj, pučkoj pobožnosti, svijest da se Duh Božji nastanjuje u nama, nije još uvijek uvjerljiva činjenica.

Mnogi oblici čašćenja Duha Svetoga vide ga previše jednostrano kao nekoga „nasuprot”, nekoga kojega se može samo „iznad” ili „izvan” nas naći. Ipak, njegovo pravo i najdostojnije mjesto jest *u* nama, u „najunutrašnjoj našoj unutrašnjosti”.³⁶ Ovo načelo naglašava i crkveno Učiteljstvo, koje svaki čas govori o djelovanju Duha *u* nama i naziva ga „dušom” i „životnim načelom”, dakle, nečim što se nalazi u dubini ljudskog bića.³⁷

Ovamo spadaju i molitve koje obično nose u sebi formulaciju „po istom Duhu Svetom”. Povijest Objave govori o Duhu Svetom kao o djelotvornoj snazi Božjoj, kao snazi Svemogućeg,³⁸ kao Duhu koji u nama polučuje plodove kao što su: ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrotu, vjernost, blagost, uzdržljivost.³⁹ Tokom povijesti objave spasenja zrije svijest da iza ovog Duha stoji nutarnje Božje otajstvo, poosobljena Božja Ljubav.

4.4. ODNOS IZMEĐU NAUKE O DUHU SVETOM I SAKRAMENTU POTVRDE

Što se zapravo misli kada se kaže: Duh Sveti? U kakvom međusobnom odnosu stoji osoba Duha Svetog i sakrament potvrde?

Ovaj problem riješit ćemo tako što ćemo preciznije definirati sam pojam krizme:

- krizma je izravno i znakovito osposobljenje te izričita spremnost da se živi iz Duha Isusa Krista;
- po krizmi se prihvaća pojedinca, uz njegovu suglasnost, u crkvenu zajednicu koja se okuplja u Duhu Svetomu;
- iz potpunog ucjepljenja proistječe suodgovornost i sudjelovanje u poslanju što ga Crkva treba vršiti u današnjem vremenu.⁴⁰

Očito je, ako se krizma ovako shvati (a nema razloga da se tako ne shvaća), ima i te kako puno s poimanjem Duha Svetoga. Čak što više, mnoge poteškoće koje su se javile na području interpretacije sakramenta potvrde imaju sigurno svoje korijene u krivom shvaćanju treće božanske Osobe, pa, prema tome, preciznije shvaćanje stvarnosti Duha nužno utječe na pouzdanije poimanje krizme.

4.4.1. Od zaborava Duha k novom posvješćenju

Za mnoge kršćane laike, pa i velik broj svećenika, Duh Sveti je nešto apstraktnoga, teško predstavljivog i stoga puno manje čašćen nego osoba Isusa Krista. Najvjerojatnije je razlog tome i takvom poimanju i sama „nauka” o Duhu Svetom koja je primljena negdje u djetinjstvu, tko zna preko kojih i kakvih katekizama. I Pavićev katekizam⁴¹ ne zazire od apstraktne definicije Duha. Prema njemu „Duh Sveti je treća božanska osoba”.⁴²

Mnogima od nas ova definicija nije ništa nepoznatog. Nalazi se zapravo u mnogim „klasičnim” katekizmima, a izvor joj je visoka i dosta komplicirana teologija o Duhu Svetom

³⁵ Usp. Lk 11, 9–13.

³⁶ Usp. KORHERR J. nav. dj., 147.

³⁷ Usp. LG 4; AG 4.

³⁸ Lk 1,35; 4,14; Mk 1,12; Mt 12,28; Hb 9,14.

³⁹ Gal 5,22–23.

⁴⁰ Usp. ANNEN J., nav. dj. 192.

⁴¹ PAVIĆ dr. Ivan, Radosna vijest. Osmo izdanje „Malog katekizma” s pripravom na ispovijed, pričest i potvrdu, Nadbiskupski ordinarijat, Rijeka 1972.

⁴² PAVIĆ I., nav. dj. 116.

i Presvetom Trojstvu: Duh kao treća božanska Osoba, pravi Bog kao što su to Otac i Sin.

Ipak su naši srednjovjekovni preci imali drugačije, osobnije, konkretnije i toplije poimanje Duha. Iz nutarnjeg doživljavanja Duha Božjeg, posvećivali su njemu bolnice i sirotišta.⁴³ Nepodnošljivom zadahu gube, te agoniji umirućih suprotstavljali su ljubav Božju razlitu u srcima po Duhu Svetomu.⁴⁴ Očito, Duh nije više bio prazna formula niti puka definicija, nego nutarnja snaga, energija, poticaj na dobro. Također i tvorac duhovske sekvence⁴⁵ nije govorio apstraktno o Duhu Svetom, kao što to često puta danas čine propovjednici, nego uvjerljivo, konkretno, reklo bi se, iz iskustva: „Tješitelju tako blag, ti nebeski goste drag, slatki hlade duša svih. Umornima odmore, u vrućini lahore, razgovore žalosnih.”

Ova usporedba između apstraktne teološko-katekizamske definicije i životu bliza teksta dovodi nas do zaključka: s jedne strane, postoji apstraktno govorenje o Duhu Svetomu u teologiji i u propovijedanju, s druge pak strane, postoji toliko pjesama o Duhu Svetom koje tako blisko i „ljudski” govore o Duhu Svetom. Ipak su teološko-katekizamske definicije imale više sreće u povijesti, pa su one mnogo utjecale na formaciju svijesti poimanja Duha Božjeg. Stoga se još i danas govori u teologiji o „zaboravljenosti Duha”.⁴⁶

To se može lijepo dokazati i na primjeru krizme. Ona se shvaćala, i još uvijek je kod mnogih tako, uostalom kao i svi drugi sakramenti, milosnim darom, po kome se, služenjem Crkve vjernicima „ulijevaju” darovi Duha Božjega. Sakrament krizme skućuje se na individualni odnos između Boga i „moje duše”, a posrednici ovih milosnih darova jesu nosioci auktoriteta u Crkvi.

Ovakvo poimanje sakramenta krizme nije pogrešno, ali je skućeno, previše individualističko. Krizma nije tu samo zbog Boga i moje duše. Po krizmi mi slavimo Božje djelovanje u povijesti, u svemu što je stvoreno, te krizmanik samo sudjeluje u tom novostvarajućem činu Božjem koji preobrazuje svijet. Krizma postaje sredstvom kojim se Bog služi da stvori novi svijet, novog čovjeka na sliku svoga Sina, snagom svojega Duha.

Shvaćanje i poimanje Duha Svetoga odlučujuć je faktor za širinu i životnost same krizme. Da se krizma znala smatrati „zaboravljenim sakramentom”, razlog je tome što se u teologiji, pa i u Crkvi, živjelo „zaboravljenost Duha”. Ovdje ćemo spomenuti samo dva razloga „zaboravljenosti Duha”. Jedan proistječe sigurno iz sučeljenja sa sanjarskim pokretom, koji je bio razlogom da i sam apostol Pavao progovori o tome,⁴⁷ te je uvjetovao kroz crkvenu povijest⁴⁸ vezivanje Duha Božjega uz crkvenu instituciju. Drugi razlog treba tražiti u nauci o Presvetom Trojstvu. Ona je znatno utjecala na katehetske definicije koje su „posredovale” Duha Božjeg kao Treću božansku Osobu; kao daleku i hladnu tajnu koju je trebalo prije svega memorizirati i vjerom prihvatiti.⁴⁹

Danas pak nauka o Duhu Svetom proživljava prekretnicu. Suprotno „zaboravljenosti Duha” tradicionalne teologije, postoje u današnjoj, bilo protestantskoj bilo katoličkoj, teologiji uvjerljiva nastojanja oživotvoriti značenje Duha Svetoga. Glavni teret na tome području podnijeli su bibličari. Oni su sami osjetili i doživjeli da Sveto pismo ima posve drukčiji rječnik kad govori o Duhu Božjem od onoga rječnika što je bio primjenjivan u manualističkoj i ekstremno-spekulativnoj teologiji.⁵⁰ Bu-

43 Vidi npr. SCHNEIDER Th., Gott ist Gabe. Meditationem über den Heiligen Geist, Freiburg 1979, 9–12.

44 Rim 5,5.

45 LANGTON Stjepan, Nadbiskup canterburyjski, umro 1228.

46 Usp. npr. SCHRANER A., Katholischer Katechismus, Stein am Rhein 21977, 47; SCHNEIDER Th., nav. dj., 12–15.

47 Usp. 1 Kor 12, 3–11.

48 Razlog su tome ponajprije kojekakvi pokreti koji su pomalo stavljali na stranu sve ono što je mirisalo na tjelesno. Tako npr. montanisti i donatisti i mnoštvo drugih srednjovjekovnih pokreta.

49 Usp. KASPER W., Die Kirche als Sakrament des Geistes, u: KASPER W / SAUTER G, Kirche – Ort des Geistes, Freiburg 1976, 18.

50 Niz njemačkih katoličkih teologa, u posljednje vrijeme, pokušava prihvatiti poticaje biblijske teologije na područje dogmatske. Među njih spadaju MÜHLEN H. KASPER W., SCHNEIDER Th. Ta teorija brzo je postala praksom. Iskustva na području ekumenskih susreta među Crkvama; karizmatski pokret; interes za meditacijom i inače duhovnim životom; prihvaćanje veće zauzetosti na karitativnim područjima, plod je ovih nastojanja.

dući da je ovo novo posvješćivanje neobično važno za sakramenat potvrde, želio bih neke datosti iz dosadašnjeg teološkog stvaralaštva posebno istaknuti.

4.4.2. Duh Sveti kao iskustvo uprisutnjenog Boga

Samo jedan i letimičan pregled kroz Bibliju brzo će uvjeriti čitaoca da se, kad je riječ o Duhu Svetom, izravno misli na uprisutnjivanje Božje, te iskustvanje Nadnaravnog. Stari zavjet govori o tome kako je Duh Božji podizao u izabranom narodu suce,⁵¹ silazio nad kraljeve.⁵⁴ Za Izraelca Bog je na djelu i onda kad se govori o zbivanjima u vezi s Crvenim morem,⁵⁵ kad se veliča dijeljenje noći od dana,⁵⁶ kad se divi nad ljepotom prirode.⁵⁷ Dok Izraelac govori o iskustvu Duha, nema pred očima ljudski duh, nego Božji djelotvorni Duh kojega se doživljava i iskustuje među ljudima. Najuvjerljiviji primjer zato jest Isus iz Nazareta koji ga zasvjedočuje svojom vjerom u apsolutnu nazočnost Božju te iskustuje prisutnost svoga Oca bilo u svom govoru, bilo u svom djelu, bilo u svojoj mucij, bilo u svom umiranju. Bez velikog spominjanja riječi „Duh”, Isus svjedoči ono što se želi tim izrazom kazati: iskustvena i djelotvorna nazočnost Božja u ljudskom rodu. Očita pouka kako je najbolje „govoriti” o Duhu Očevu, naime da se ozbiljno računa s nazočnošću Božjom te da ga se pusti u vlastiti život bez puno riječi.

Prva kršćanska zajednica, nakon uskrsnuća Gospodinova, iskustuje djelovanje Duha Božjega razmatrajući život i „sudbinu” Isusovu. Doduše, Evanđelje sv. Marka govori premalo o „nazočnosti” Duha u prvoj zajednici i kod učenika; ono naglašava nazočnost Božju u Isusu Kristu.⁵⁸ Ipak u svjetlu uskrsnog otajstva učenika postaje sve jasnije da Duh Božji počiva ne samo na Isusu nego da je darovan svim vjernima. Sve im je jasnije da je Bog u svijetu i u čovjeku, i da će biti sve prisutniji dok ne bude „sve u svima”.⁵⁹

Sinoptici govore drukčije o Duhu Svetom nego Pavao. Ovaj opet drukčije nego Ivan. Luka npr. ističe kako je Bog nazočan tamo gdje se propovijeda snagom Duha Svetog.⁶⁰ Pavao

stavlja naglasak na iskustvenost Božju preko „tijela” zajednice⁶¹ i u pojedinim vjernicima, a Ivan veli svojoj zajednici da je Isus otišao, ali da nije odsutan: „On je i sad kod svojih učenika, samo na drugačiji način nego prije, naime, po Duhu. Duh je Isusova nazočnost u vrijeme njegove odsutnosti”.⁶²

Ako s gore navedenim tvrdnjama usporedimo svoje dosadašnje poimanje Duha Svetog, bit će nam naš navještaj vjere u mnogočemu nedostatan. Duh Sveti ne znači Božju odsutnost niti teško iskustvenog Boga. Prema biblijskim podacima Duh Božji znači da je Bog najintimnije središte našeg života, naše povijesti i ovoga svijeta. Njegova je blizina tamo prepoznatljiva gdje mi kao učenici Isusovi prepoznajemo nazočnost Božju i puštamo da ispuni naš život. On označuje snagu i dinamično-životnu silu Božju, koja je na djelu bilo u povijesti, bilo u stvaranju, bilo u zajednici, bilo u pojedincu. Duha Svetog doživljava se kao djelotvorna Duha Božjeg, kao nadahnitelja i nosioca ljudske vjere. On je dakle sila koja proistječe iz Boga i polučuje u nama vjeru u Isusa i Oca njegovu; on je nadahniteljska snaga zajednice i pojedinca što proistječe iz Boga i po Isusu vodi k Ocu. Upravo taj Duh čini da upoznamo Isusa, njegova i našeg Oca.⁶³

Time nam postaje jasno da se mi ljudi ne možemo osloboditi svoje vlastite zarobljenosti, te vlastitim htijenjem „osvojiti” Boga. Samo nas Duh može na to potaknuti, osloboditi nas, Bogu nas privesti. Ovo duševno Božje djelovanje doživljava kršćanin kao dar. Na koncu konca, čovjek ne pripada sebi samom; on je

51 Suci 3,10.

52 Suci 14, 6.9.

53 1 Sam 10, 3–6.

54 1 Sam 16,13

55 Izl 15,8.10

56 Pst 1,2–5.

57 Ps 104.

58 Mk 1,10–11; Lk 4,14.18.

59 1 Kor 15,28

60 Usp. Djela apostolska

61 1 Kor 12,13.

62 PORSCHE F., Wirksamkeit und Erfahrbarkeit des Geistes nach dem Johannes-Evangelium, KBl 103 (1978), 842–848.

63 Usp. ANNEN J., nav. dj. 196.

stvorenje Božje i samo njemu treba iskazivati hvalu. Stoga, živjeti iz Duha Božjeg znači: svući „starog čovjeka” i obući „novoga”;⁶⁴ stupiti u životno dugi proces novog nastojanja u Isusu Kristu.

Prema svjedočanstvu Pisma, u Crkvi nazočni Duh Isusa Krista jest također stvaralački Duh koji je prisutan u sveukupnoj stvarnosti svijeta i čovjeka. Područje djelovanja Duha nije dakle neki rezervat koji je skučen i ograničen, nego sve što je stvoreno: svijet kao ljudski, povijesni ambijent sa svom prirodom, cijelim kozmosom.

4.5. POTVRDA I CRKVA

Vjerovati znači biti upućen na onoga kome se vjeruje. On je središte svih onih koji su povjerovali i razlog njihova zajedničarenja. Kao takva vjera nije sporedna komponenta ljudskog bivanja; dapače, glavni je oslonac njihovih nada i iščekivanja. Budući da ona nije stvar pojedinca, privatna stvar svakog koji se za nju opredijelio, nego „fenomen” koji se na ovaj ili onaj način javlja kod mnogih, ona je zapravo „masovna” pojava.

Ukoliko dakle ne podrazumijeva samo vertikalnu, tako da bi svako „osobno” mogao rješavati svoje vjerske potrebe, nego je po svojoj unutarnjoj zakonitosti međusobna veza onih koji su usredotočili svoju nadu na Vjerujućeg, vjera je socijalna pojava. Ne može se dakle vjerovati sam za sebe. Dobro je imati u vidu ovu dvodimenzionalnost vjere pri krizmaničkoj katehezi. Krizmanici trebaju vjerska iskustva da bi se „kompetentno” uklopili u zajednicu Kristovih vjernika te iz te zajednice crpli snagu za vlastiti život, za podržavanje i produbljivanje osobne vjere. Teško je imati ova iskustva ako se krizmanike ne ucijepi u mjesnu vjersku zajednicu. Ovaj proces pretpostavlja i pedagoški takt „urazumljivanja” krizmanika te traženje i stvaranje odgovarajućeg mjesta u zajednici za njih. Teoretska krizmanička izobrazba treba nužno živo iskustvo na području vjerskih međuodnosa. Izlaz postoji u razgovoru s članovima vjerske zajednice te u ucjepljenju krizmanika u zadatke dotične zajednice. Razgovori, pothvati, obnove, molitva itd. nužno

uvode u zajedništvo ako su grupe međusobno otvorene i spremne za izmjenu. Ako bi još neki članovi te vjerske zajednice sudjelovali i u samoj krizmaničkoj katehezi; to bi još više poboljšalo ucjepljenje novih članova u poslanju zajednice. Zato je jedna od vrlo važnih zadaća današnjeg pastorala osposobiti ljude za „vjerski razgovor”.

4.6. POTVRDA I POSLANJE

Tamo gdje Bog *poziva* čovjeka bilo riječju, bilo sakramentom, bilo kroz potrebe svagdanjeg života, on u isto vrijeme nalaže i očekuje *odgovornost*. U ovom smislu krizma nije samo dar nego i zadatak. Biti obdaren Duhom znači uroniti u posinjenje Božje,⁶⁵ u pomirenje, u puninu otkupljenja, u kršćansku doraslost i zrelost. Istodobno sve su čvršće veze među braćom. Vežan na ovaj i ovakav način s Kristom i Crkvom, kršćanin je nužno upućen na dužnost da treba graditi, biti odgovoran bilo za nutarnje, bilo za vanjsko poslanje svoje Crkve. Tim je istim vezan duboko za zbivanja u svijetu. Uostalom, poslanje Crkve ide na službu svijeta. Čim je više čovjek nutarnje povezan s Kristom, tim je osobnije odgovoran za svijet u kojem živi.⁶⁶

Kao što su to bili apostoli, tako i krizmanici nisu samo učenici, nego i poslanici, vjesnici Uskrslog u svijetu. A biti vjesnik Kristov znači biti vidljiv predstavnik Božje nazočnosti u situaciji u koju nas je postavila Providnost Božja. Kao što poslanici jedne zemlje predstavljaju veze i interese svoje domovine, tako i predstavnik Kristov, samom svojom osobom, svojim djelovanjem i nastojanjem ucjepljuje Crkvu u svijet. U tome se sastoji njegov apostolat.

Prema vani smo više apostolski što smo više nutarnje prožeti snagom Kristovom. Zato po krizmi krizmanik prima najprije nalog srediti neke stvari u vlastitoj nutrini, dakle, onaj „svijet” koji on u sebi krije i nosi. Duh Božji darovan nam je ponajprije da se „ojačamo za

64 Ef 4,22–24.

65 Usp. KORHERR J., nav. dj. 149.

66 Usp. GS 41

unutrašnjeg čovjeka, da po vjeri Krist prebiva u srcima, te u ljubavi ukorijenjeni i utemeljeni mogemo shvatiti sa svim svetima što je Dužina i Širina i Visina i Dubina".⁶⁷ Preobrazba starog u novog čovjeka po ljubavi Kristovoj, nepravednosti u pravednost, nesvetosti u svetost,⁶⁸ u isto je vrijeme najintimniji čin eshatološki zamišljenog Kraljevstva Božjeg.⁶⁹

Biti u „nutrini” osvjedočen, ne znači ostati pasivan. Dobro nalivena zdjela uz najmanji pokret proliće od svog sadržaja. Tako nutrimnom svojom osvjedočen kršćanin nužno izliva od svoje nutrine. „Vanjština” i „nutrina” jesu dakle korelati. Što je nutrina punija, to je ekspanzija neizbježnija. Kod krizmanika se to zbiva ponajprije kroz kategorije vjere, ufanja i ljubavi; kroz odgovorno ispunjavanje dužnosti.⁷⁰ Ovakvo svjedočanstvo moguće je u svakoj životnoj situaciji. „Bezgovorno” svjedočanstvo moguće je i kroz planiranje i nadvladavanje svjetovnih područja u duhu Evanđelja. Posao, slobodno vrijeme, škola, društvo, javnost, politika, ekonomija, umjetnost, kultura, znanost, cjelokupna suvremena zbivanja u svojoj svojoj izdiferenciranosti mogu biti mjestom svjedočenja zrelog kršćanina, da je sve stvoreno u Kristu, da je sve usmjereno na njega⁷¹ i njime samim otkupljeno.⁷²

Pripremiti krizmanika na krizmu znači osposobiti ga da zna slušati i prislušivati pa i najmanju prisutnost dobra u bilo kojoj životnoj situaciji. Ukoliko je krizmanik osposobljen nadvladati zlo u ovim situacijama, on svjedoči da se Kraljevstvo Božje ne sastoji u lancima i okovima, nego je u sebi široko, spasonosno i osloboditeljsko. Tako on utjelovljuje u sebi sveopće svećeništvo naroda Božjega koje po „consecratio mundi” obuhvaća cjelokupnu stvorenu stvarnost.⁷³

Na životu i djelu ne zaustavlja se svjedočenje Krista. Ono se odnosi i na riječ. Ovo se svjedočanstvo sastoji u tumačenju, opominjanju, upozoravanju, bodrenju, tješnju, savjetovanju; u svjedočenju vjere i ljubavi u obitelji, u vjerskim razgovorima u grupi, društvu, sve do nastupa na radiju, televiziji, publicistici i znanstvenom istraživanju. Ono se ne odnosi samo na unutarnji prostor Crkve nego i na dijalog s rastavljenom braćom, s onima koji su na rubu

društva.

Kruna apostolata riječi jest apostolat djela. Posvuda gdje vjernici surađuju, gdje su suodgovorni, oni su u službi širenja Kraljevstva Božjega. Kršćanska zauzetost obuhvaća sve karitativno i misionarsko djelovanje Crkve. Ona prihvaća Crkvu u svojoj njoj razgranatosti, i u isto je vrijeme otvorena prema potrebama svijeta te ih rješava u ozračju kršćanske ljubavi. Time svjedoči ljubav prema bližnjemu, koji može biti prvi susjed ili siročić u Indiji, tamo gdje se javlja bilo materijalna bilo duhovna potreba.

Ako se apostolat sagledava u ovim razmjerima, onda je jasno da se priprema na sakrament potvrde ne može sastojati samo u poučavanju te kristaliziranju teoretskih načela. Krizmanička nastava treba uvesti krizmanike u puninu kršćanskog načina djelovanja.

4.7. POTVRDA I EUHARISTIJA

Kršćanska inicijacija, kao što smo već na početku spomenuli, otpočima sakramentom krštenja, dopunja se sakramentom potvrde a završava sakramentom euharistije. Da su kasnije stoljeća unijela drukčiji raspored, dokaz je i današnja praksa. Međutim, imajući u vidu sve ono što smo do sada rekli s obzirom na sakrament potvrde: to da je ona upotpunjenje sakramenta krštenja; da je jedan stupanj, etapa na putu kršćanske inicijacije; da je punina dara Duha Svetoga, dovoljan je razlog da bi krajnje trebalo respektirati redosljed podjeljivanja sakramenata unutar inicijacije. Drugi vatikanski sabor, u svojoj Konstituciji o svetoj liturgiji, traži da se preuredi obred potvrde zato „da bude jasnija unutarnja veza tog sakramenta s čitavom kršćanskom inicijacijom”.⁷⁴ Slično

⁶⁷ Ef. 3,16–18.

⁶⁸ Ef. 4,24.

⁶⁹ Usp. DREHER Bruno, Das ganze Volk Gottes, u: Das neue Kirchenverständnis, Donauwörth 1966, s. 77.

⁷⁰ Usp. AA 6 i 35.

⁷¹ 1 Kor 15, 27–28; Ef 4,15.

⁷² Kol 1,20; usp. LG 36 i RAHNER K., Kirche und Sakramente, Freiburg 1960.

⁷³ Rim 8,21.

⁷⁴ SC 71.

tvrdi i Apostolska konstitucija o sakramentu potvrde „Divinae consortium naturae” kad kaže da „valja objaviti Red potvrde kako bi jedinstvo kršćanske inicijacije došlo jasnije do izražaja”.⁷⁵

Potvrda je dakle sakrament koji ima svoje „korijene” u sakramentu krštenja a svoj „vrhunac” u presvetoj euharistiji. Prva Crkva je smatrala, a ta se ideja posvješćuje i u današnjoj Crkvi, da je euharistija vrhunac kršćanske inicijacije na koju upućuje i sama potvrda, ukoliko kršćaniñ po euharistiji postiže puninu kršćanske zrelosti. Stoga će 'Red potvrde' s pravom naglasiti da kršćanska inicijacija „dosiže svoj vrhunac u pričesti Tijela i Krvi Kristove. Zbog toga neka potvrdenici sudjeluju u Euharistiji kojom se dovršava njihova kršćanska inicijacija”.⁷⁶ Isto tako misli i „Dekret o službi i životu svećenika” Drugog vatikanskog sabora, kad kaže: „Euharistija se pokazuje kao izvor i vrhunac cjelokupne evangelizacije: katekumeni se pomalo privode udioništvu na euharistiji, a vjernici, već obilježeni svetim krstom i potvrdom, primanjem euharistije posvema urastaju u Kristovo tijelo.”⁷⁷

Dakle, noviji crkveni dokumenti smatraju da je nužno zadržati klasični redosljed sakramenata kršćanske inicijacije: krštenje, potvrda, euharistija. I mnogi teolozi misle tako. Da spomenem samo neke: Josef Korherr,⁷⁸ Klemens Richter,⁷⁹ Richard Medisch,⁸⁰ Anton Kalteteyer,⁸¹ Stephan Leimgruber,⁸² Josef Annen,⁸³ Rudi Ott,⁸⁴ Marin Škarica,⁸⁵ Nikola Bulat,⁸⁶ Alojzije Jurak,⁸⁷ Louis Bouyer,⁸⁸ Bernard Botte,⁸⁹ Pacifico Massi,⁹⁰ Adrien Nocent⁹¹ itd. Oni drže da postoji mogućnost osiromašnja bilo teološke bilo praktične naravi sakramenta potvrde ukoliko se ostane pri tome da ga se podjeljuje poslije euharistije. Time bi potvrda mogla postati drugotnim, dodatnim sakramentom te izgubiti onu ulogu i dinamizam koju inače ima u sklopu kršćanske inicijacije.

Međutim, ako se ima u vidu, kao što to čini i Vagaggini Cipriano,⁹² načelnost Tridentinskog sabora, koji dopušta da Crkva, izuzevši bit sakramenata, može u njima mijenjati ono što smatra korisnijim za „salus animarum”, onda je koliko-toliko opravdano da je pastoralna praksa nešto drugo od teoloških postavki,

premda je ideal da se teorija i praksa što bolje poklapaju. Red potvrde usvaja ovaj pastoralni zahtjev te daje mogućnost biskupskim konferencijama da mogu odrediti prikladniju dob za podjeljivanje sakramenta potvrde.⁹³

5. PITANJE PRAKTIČNE NARAVI

Ukoliko nas teorija gurnu na područje prakse, pokušat ćemo razmišljati i nad problemima sasvim praktične naravi. Ovdje bi na prvom mjestu trebalo reći koju riječ o dobi krizmanika, jer nas zaključak prethodnog razmišljanja dovede upravo na ovaj rub. No, budući da je to dosta složen problem, smatrali smo pametnim posvetiti mu više mjesta. Stoga će čitalac na stranicama ovog broja Kateheze moći naći ovu problematiku zasebno obrađenu.

5.1. DJELITELJ SAKRAMENTA POTVRDE

Širenjem Crkve kao Kristove zajednice širile su se i njene potrebe i zahtjevi. Tako je brzo, već u trećem stoljeću došlo do formiranja „mjesnih” zajednica, kojima nisu predsjedali

⁷⁵ Red Potvrde, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1972. (=RP), s. 7.

⁷⁶ RP 13.

⁷⁷ PO 5.

⁷⁸ Nav. dj.

⁷⁹ Nav. dj.

⁸⁰ Nav. dj.

⁸¹ Nav. dj.

⁸² Nav. dj.

⁸³ Nav. dj.

⁸⁴ Nav. dj.

⁸⁵ Nav. dj.

⁸⁶ Nav. dj.

⁸⁷ Nav. dj.

⁸⁸ Usp. NOCENT A., *Questiones de initiatione christiana*, Pontificium Institutum Liturgicum Anselmianum 1969–1970, s. 254.

⁸⁹ BOTTE B., *A proposito della Confermazione*, u: *La Confermazione e l'iniziazione cristiana*, LDC, Torino 1967, 38.

⁹⁰ MASSI P., *Confermazione e partecipazione attiva all'Eucaristia*, u: *La Confermazione...*, 64–65.

⁹¹ NOCENT A., nav. dj. 251–278.

⁹² VAGAGGINI C., *L'eta della Confermazione*, u: *La Confermazione...* 43–51.

⁹³ ŠKARICA M., nav. dj. 231.

5.2. PITANJE KRIZMANIČKOG KATEKUMENATA

biskupi (episkopi), nego svećenici (prezbiteri).⁹⁴ To je sa sobom povlačilo i probleme koje je trebalo konkretno rješavati. Naime, koja je u ovom slučaju uloga biskupa, a koja svećenika? Tko koju i kakvu funkciju treba vršiti u Kristovoj zajednici? Već se tada iskristaliziralo načelo da je biskup „znak” jedinstva, on je „puni” nosilac sakramenta svećeništva,⁹⁵ dok su svećenici njegovi pomoćnici⁹⁶ i participatori u punom svećeništvu.⁹⁷ Te osnovne komponente „razlučivanja” ostale su prisutne do naših dana. Biskup je objedinitelj pojedinih zajednica. Pod tim vidom je njemu pridržan sakrament potvrde. On je znak jedinstva i zato je njegova nazočnost u jednoj mjesnoj (župskoj) zajednici podvlačenje ovoga načela.⁹⁸ Međutim, ima to i svojih praktičnih posljedica kojima doseg nije uvijek lako uhvatiti. Slijepo se držati toga, znači dosta rijetko podjeljivati sakrament krizme. Mnogi teolozi⁹⁹ misle da bi krizmu trebalo nužno podjeljivati u zajednici iz koje krizmanik potječe, da bi krizmanik dublje doživio i osjetio svoju pripadnost i služenje Crkvi. Ne treba ovdje zaboraviti na psihološko-sociološke momente koje čovjek nosi u sebi s obzirom na „svoju” zajednicu. Ako bi se počelo udovoljavati ovoj potrebi, pojavljuje se novo pitanje: kad podjeljivati sakrament potvrde? U prvoj Crkvi on je vezan uz uskrsno bdjenje ili Duhove. Držati ova dva načela zajedno i imajući u vidu nemogućnost biskupa da bude u svakoj zajednici za te blagdanе, znači pomalo odvajati krizmu od njena naravna smještaja. Tu se povremeno priskače u pomoć „delegiranjem”¹⁰⁰ ili pozivanjem nekog biskupa izvana. Svakako, ovo zadnje rješenje nije najpovoljnije. Biskup je izraz jedinstva „svojih” zajednica, a ne prije svega djelitelj sakramenta potvrde, jer uostalom delegiranjem i svećenik može podijeliti krizmu. U Istočnoj Crkvi, kao što smo to prije spomenuli, krizma svećenik. Stoga bi bilo od velike važnosti – iz pastoralnih razloga – da se ovlast dijeljenja potvrde još više proširi na svećenike.¹⁰¹ Da bi tom zgodom trebalo naglasiti da se to vrši u ime biskupa te buditi osjećaj privrženosti zajednici biskupije, a onda i sveopćoj Crkvi, po sebi je razumljivo.

./.

Premda bi ovaj podnaslov tražio od nas da uđemo u „sadržaje” i „ciljeve” krizmaničkog katekumenata, nastojat ćemo ostati samo na općim indikacijama. Ovoj problematici bit će posvećen poseban prilog u ovom broju Kateheze.

Svima je jasno da sama pouka o obredu sakramenta, nekoliko načela iz nauke o Duhu Svetom i na koncu dosta blagi ispit s obzirom na krizmaničko znanje, ne bi bili dovoljni elementi za pripremanje krizmanika na ono što bi on po sakramentu potvrde trebao biti i značiti u Kristovoj zajednici. Krizmanički je katekumenat prije svega škola vjere, uigravanje u promatranje i življenje života po načelima Božje objave, a ne samo dopunjenje dosadašnjeg vjerskog znanja. On ima za cilj obnovu, produbljenje kršćanskog života s obzirom na zajednicu u kojoj se živi. s obzirom na ljude s kojima se na ovaj ili onaj način dolazi u kontakt, te s obzirom na Boga. Za krizmanički katekumenat od velikog je značenja njegov „Sitz im Leben”. Zato je najidealnije, što se tiče krizmaničke pouke, početi od životne situacije, od životnih zadataka samog krizmanika. Krizmanici bi morali shvatiti što je zapravo Crkva te kakvo mjesto i koju zadaću imaju oni u njoj kao zreli i odgovorni članovi zajednice. Oni bi morali shvatiti da se život ne živi samo iz zapovijedi nego i po nutarnjem vodstvu Duha Svetoga. Zato su neobično važne uz ove teoretske „informacije” praktične upute za življenje kršćanskog života.

94 Usp. KALTEYER A., nav. dj.

95 Usp. ADAM A., Firmung. u: Handbuch theologischer Grundbegriffe, Bd. 2. FRIES H. (izdavač), Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1970.

96 AUER J., Das Sakrament der Firmung, u: Auer i Ratzinger j., Kleine Katholische Dogmatik, Bd. 7. Die Sakramente der Kirche. Pustet Verlag, ss. 81–113.

97 BETZ O, nav. dj.

98 Usp. LG 20.

99 Npr. RICHTER K., nav. dj.; KUNG H., nav. dj.; KORHERR J., nav. dj.; OTT R., nav. dj. itd.

100 Isto.

101 Usp. ŠKARICA M., nav. dj., s. 233.

Trajanje krizmaničkog katekumenata uglavnom je ovisno o situaciji i stanju krizmanika. Općenito se može kazati da tradicionalni „raspon” (od Uskrsa do Duhova!) nije više dovoljan. Puno je bolje imati malo više vremena na raspolaganju. Pri tome bi trebalo držati u vidu i podjelu krizmanika na dob, ako su već prisutne vrlo različite dobi.

Osim poučavanja te praktičnih vježbi, krizmanički katekumenat trebao bi prožimati katehetska slavlja te organiziranije slavljenje euharistije, ako su krizmanici već pričešćeni.

Da bi se posebno istakla osobna odluka krizmanika da se uključi u krizmanički katekumenat, u nekim je župama praksa da se krizmanici osobno „prijava” te u prijavi posebno naglase svoju slobodnu odluku. Od velike važnosti za krizmanički katekumenat jest angažiranje župske zajednice, a kod mladih krizmanika i njihovih roditelja. S obzirom na ovaj pokušaj isprobani su već mnogi putevi: početak krizmaničkog katekumenata pod svečanom misom cjelokupne župske zajednice; redovite službe riječi krizmanika zajedno sa zajednicom sistematski organizirane propovijedi; redoviti izvještaji u župskim listićima; sazivanje i informiranje roditelja; posjeti krizmanika nekim karitativnim ustanovama, ako postoje u župi, itd. O ovim pojedinostima bit će drugdje opširnije.

5.3. KUMSTVO

Kumstvo se ne bi smjelo iscrpsti u materijalnim brigama (odjeća, darovi...!). Premda se o tome manje-više stalno govori kod svih sakramenata, ipak se još uvijek prečesto ostaje samo na vanjštini. To bi se moglo mijenjati samo ako bi bilo moguće zainteresirati malu grupu za novost koja bi onda bila nadahnitelj za druge. U okvirima pripreme na krizmu, kum bi mogao imati vrlo važnu ulogu. Ne bi trebao biti samo pomoćnik, savjetnik, prijatelj itd. nego prije svega uzor, predstavnik zrele zajednice u koju se sve odgovornije uključuje novi član; trebao bi biti veza koja nesmetano funkcionira između zajednice i krizmanika. Gdje je

to moguće, bilo bi od velike važnosti uključiti kumove u sam krizmanički katekumenat. Najmanje što bi tom prilikom župska zajednica mogla ponuditi kumovima jest „kumska večer” ili barem „kumsko pismo” koje bi trebalo uputiti iz centra zajednice. Tom zgodom ne treba previše inzistirati na dužnostima i obvezama, nego na pobuđivanju poziva „iznutra”. Kumstvo nije glumljenje uvjerenja, nego spremnost da se zasjeđoči vlastito uvjerenje. To je zapravo dobrim dijelom ono što se od samog krizmanika zahtijeva kad prihvaća sakrament krizme: biti spreman angažirati se u vlastitoj zajednici i za vlastitu zajednicu vjernika. Kum bi morao biti uvijek spreman za razgovor u vjери sa svojim kumčetom. Ukoliko je on promicatelj rasta vjere, bilo bi uputno da bude isti kum i za krštenje i za krizmu.

I ovo je jedan od razloga da bi se obnovi krizmaničkog katekumenata moralo posvetiti više vremena. Idealne su prilike za to propovijedi, roditeljske večeri, pouke zaručnika, kojekakve duhovne obnove u župi, bračni seminari, roditeljska pisma, župska pisma itd.

5.4. SLAVLJENJE SAKRAMENTA POTVRDE

Misa pod kojom se podjeljuje sakrament potvrde pomalo je sinteza cjelokupne krizmaničke pripreme i svih nastojanja da se život prožme Duhom Božjim. Liturgija krizme jest zgusnuto slavlje duhovskog događaja. I za ovu priliku vrijedi da se Duha Božjeg ne smije shvaćati samo kao treću božansku Osobu, nego kao vjetar i oluja, dah i dašak, kao žar i dušu, kao tješitelja, kao Isusovu nazočnost dok je tjelesno odsutan, kao životvorno i životnoobnoviteljsko načelo, kao temelj vjere, nade i ljubavi. Sve ovo neće biti mladom čovjeku automatski i najednom dano pri sakramentu potvrde, nego on se treba u svemu otvoriti ovom daru Božjem i ovoj stvarnosti Duha da ga ona prožima, obnavlja i nadahnjuje.

Sada bismo željeli dati kratka pojašnjenja s obzirom na neke liturgijske geste i formule koje se vide i čuju za vrijeme podjeljivanja sakramenta potvrde.

5.4.1. Sedam darova Duha Svetoga

Gdje god se u krizmaničkoj pripremi govori o darovima Duha Svetoga, treba stalno imati na pameti da je sam Duh Božji dar. To svjedoče Djela apostolska, pa i sam Izaija (Iz 11,2–4) ne govori o daru mudrosti, nego o Duhu mudrosti. Da bi se izbjegli neki nesporazumi, trebalo bi stoga manje govoriti o darovima Duha Svetoga, a više o Duhu samom. Zato nije potrebno posebno naglašavati broj „sedam”, jer je tu zapravo riječ o simboličkoj sistematizaciji. Duh Božji ne daruje nam od sebe rastavljene darove mudrosti, razuma, jakosti, savjeta itd., nego on više djeluje kao Duh mudrosti, razuma, savjeta, jakosti itd. Sam Drugi vatikanski sabor, aludirajući na 1 Kor 12,4 govori o „hijerarhijskim i karizmatičkim darovima”¹⁰² te spominje „različitost darova”.¹⁰³ Kad govorimo u katehezi ili propovijedi o različitim darovima, onda treba stalno imati na umu da po njima djeluje jedan jedincati Duh. Baš kao ono kod Pavla: „različiti su dari, a isti Duh”¹⁰⁴

5.4.2. Polaganje ruku

Tumačeći ovaj simbol, moglo bi se krizmanicima pojasniti i mnoge druge simbole, prilagođavajući se njihovoj mogućnosti shvaćanja. Crkva posjeduje veliko bogatstvo simbola. Ruka je izraz i ogledalo duše.¹⁰⁵ Popraćena riječju ona je najbolje sredstvo komuniciranja. U Bibliji ona simbolizira spasonosnu, voditeljsku, zaštitnu, pobjedonosnu ili pak prijekorničku snagu Božju¹⁰⁶, a i samog Duha Božjega.¹⁰⁷

Vjernicima je velikim dijelom nejasna ova i ovakva simbolika, stoga se treba ozbiljno zauzeti da im se ona pojasni, inače postoji opasnost da se ne shvati liturgijska znakovitost te da se simbole svede na zastarjele i magične formule. U našem slučaju, slučaju polaganja ruku, mogli bismo se poslužiti biblijskom simbolikom znakova *blagoslova* (Post 48,13–16; Mk 10,16), *posvete* (Pnz 39,9), *liječenja* (Lk 13,13; Mk 8,23–26; Dj 9,12; 28,8), *primanje Duha* (8,17; 19,6), *poslanja* (Dj 13,3) i *opunomoćenja* (Dj 6,6; 1 Tim 5,22). Ova biblijska mjesta pomoći će bolje razumijevanje polaganja ruku kod dijeljenja sakramenta potvrde.

5.4.3. Mazanje uljem

Primjena mazanja uljem poznata je u medicini, sportu, kozmetici. Mladi ljudi znaju da pomast može liječiti (medicinska mast), štiti (protiv sunca!), poljepšavati (kozmetika). Ipak je njeno djelovanje promatrano u ovom slučaju samo kao sredstvo-cilj. Izgubila je svoje simboličko značenje, kao što je to bilo nekad kod pomazanja kraljeva.

Premda je mast kao nešto djelotvorno poznata i današnjem čovjeku, ipak se, ukoliko je u službi liturgije, moramo pozvati na njeno biblijsko-simboličko značenje. Po židovskom shvaćanju, ulje prodire duboko u ljudsko tijelo te mu daje snagu, radost, ljepotu i zdravlje (Ps 109, 18). U religioznom smislu ulje je znak radosti, poštovanja, ozdravljenja i posvećenja (Dj 10,38; Lk 4,18; usp. Heb 1,9). U Novom pak zavjetu pomazanje označuje Kristovo poslanje, poslanje Pomazanika i stoji u najužoj vezi s Duhom Svetim. Isus sam uspoređuje Iz 61,1 a tim i pomazanje snagom Duha sa svojim proročkim poslanjem. Od njega proistekla riječ jest ulje pomazanja (krizma). Ona po vjeri i snagom Duha prodire u nas (Iv 14,26; 16,13) te ostaje u nama (1 Iv 2, 27). Bogatu interpretaciju biblijskih slika o pomazanju nudi liturgijski tekst prefacija posvete ulja.

5.4.4. Signatio – znak križa na čelu

Prema Bibliji „signatio” znači utiskivanje znaka; izraz je vlasničkog *prispadništva* (Pnz 32,34), *autoriteta* (1 Mak 6,15), *građanstva* (Iv 13,10), *posvete* (Iv 6,27). Krist je od Oca opečaćen. U njegovoj posveti sudjeluju oni koji su posredstvom Duha bili opečaćeni njegovim pečatom (Ef 1,13–14; 2 Kor 1,21–

¹⁰² LG 4.

¹⁰³ UR 2.

¹⁰⁴ 1 Kor 12,4.

¹⁰⁵ Usp. GUARDINI R., Von heiligen Zeichen, Würzburg 1929.

¹⁰⁶ Usp. Izl 15,6; Job 10,8; PS 18/19,2.

¹⁰⁷ Usp. Iz 8,11; 1 Kr. 8,46; Ez 1,3.

22). Ovaj pečat Duhom Svetim jest *zaštita* (Dj 2,4) ali i nalog i obveza (Ef 4,30; 2 Tim 2,19). Bilježenje znaka na čelu upućuje na vezu sakramenta potvrde sa smrću Gospodinovom¹⁰⁸ od koje praktički ovaj sakrament prima svoju nutarnju snagu.

6. ZAKLJUČAK

U ovom prilogu nastojali smo, koliko je to bilo moguće, sagledati barem neku problematiku sakramenta potvrde pod katehetskim vidom. Namjerno nismo htjeli zalaziti u teološko-dogmatske probleme koji iskrsavaju na ovom području, premda smo na momente dali naslutiti da nije opet sve tako jasno kao što to izgleda na prvi pogled. Budući da nije bio naš zadatak razmotavanje zamršena klupka, nego nuđenje koliko-toliko sigurna materijala u ruke kateheta, ostali smo na ovoj razini.

S jedne strane sagledavanje situacije te svih mogućih nedostataka s obzirom na krizmanički

katekumenat, nužno je urodilo s druge strane pozivom na Sveto pismo, na tradiciju, na liturgiju, na crkveno učiteljstvo kao izvore sigurnih indicija za rješavanje problema. Pri tome nismo zaboravljali psihopedagoške komponente krizmanika, na koje treba svakako paziti, prema starom načelu: „nadnarav pretpostavlja narav”. Očigledno je da se moralo povremeno zadirati i u sakramentologiju, nauku o Duhu Svetom, međuodnose unutar kršćanske inicijacije, jer važno je odrediti „Sitz im Leben” problematici koju se razmatra.

Ukoliko je ovaj prilog namijenjen katehetama i katehisticama, moralo se barem ukratko osvrnuti i na konkretne probleme. Drugi prilozima ove „Kateheze” bit će pod tim vidom obilatiji. Ne umišljam se da su problemi ovim izlaganjem riješeni. Moja je iskrena želja bila pomoći njihovu rješavanju ili barem upozoriti u kojem bi smjeru išla ta rješenja.

¹⁰⁸ PASCHER J., Die Liturgie der Sakramente, Münster 1951, ss 95–107.